

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Кафедра спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи
О.Б. Жильцов
“ 01 ” 10 2014 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОСНОВИ ДЕФЕКТОЛОГІЇ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

напряму підготовки 6.030103 «Практична психологія»

(шифр і назва напряму підготовки)

спеціальність _____

(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація _____

(назва спеціалізації)

інститут, факультет, відділення Інститут людини

(назва інституту, факультету, відділення)

2014 – 2015 навчальний рік

Робоча програма «Основи дефектології» для студентів галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напряму підготовки 6.030103 Практична психологія.

Укладачі:

Ірина Михайлівна Маруненко, кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри анатомії і фізіології людини Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка

Олена Валеріївна Мартинчук, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка

Тетяна Василівна Мельніченко, викладач кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти

Протокол від “28” серпня 2014 року № 1

Завідувач кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти

_____ (О. В. Мартинчук)

3
ЗМІСТ

Пояснювальна записка	4
<i>Структура програми навчальної дисципліни</i>	
I. Опис предмета навчальної дисципліни	5
II. Тематичний план навчальної дисципліни	6
<i>III. Програма</i>	
Змістовий модуль I. Вступ. Предмет і завдання дефектології. Діти з порушеннями аналізаторів, мовлення та опорно-рухового апарату	7
Змістовий модуль II. Діти з порушеннями інтелектуального, психологічного та нервового розвитку. Діти з аутизмом та складними порушеннями	8
IV. Навчально-методична карта дисципліни «Основи дефектології»	10
V. Плани практичних занять	11
VI. Завдання для самостійної роботи	13
<i>Картка самостійної роботи студента</i>	
VII. Індивідуальна науково-дослідна робота	16
VIII. Система поточного та підсумкового контролю	18
IX. Методи навчання	19
X. Методичне забезпечення курсу	19
XI. Питання до іспиту	20
XII. Рекомендована література	24

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча навчальна програма з дисципліни «Основи дефектології» є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено кафедрою спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів відповідно до навчального плану для спеціальності практична психологія денної форми навчання.

Програму розроблено з урахуванням рекомендацій МОН України (лист № 1/9-736 від 06.12.2007 р.) «Про Перелік напрямів (спеціальностей) та їх поєднання з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями для підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра».

Робочу навчальну програму укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання. Програма визначає обсяги знань, які повинен опанувати студент відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни «Основи дефектології», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень студентів.

Змістовий стрижень програми спрямований на реалізацію головної **мети курсу**: висвітлення основних закономірностей та особливостей розвитку, виховання та навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку (порушення зору, слуху, мовлення, опорно-рухового апарату, затримка психічного розвитку, розумова відсталість, комбіновані порушення та ін.).

Завдання курсу:

– надання студентам теоретичних знань щодо загальної характеристики різних категорій дітей з психофізичними порушеннями, етіології, механізмів, симптоматики, класифікації, динаміки протікання даних порушень за умов цілеспрямованого навчання та виховання;

– формування у студентів категоріальних понять з дефектології;

– сформувані у студентів уміння правильно діагностувати певне психофізичне порушення та визначати ефективні шляхи корекційного впливу у різних категорій дітей з вадами в розвитку;

– прищеплення особливого ставлення до дітей з психофізичними порушеннями;

– обґрунтувати принципи створення і розвитку системи спеціальних закладів для виховання дітей з метою здійснення оптимального впливу на хід розвитку, формування активної соціально-корисної особистості до самостійної трудової діяльності.

При вивченні курсу «Основи дефектології» студенти повинні оволодіти широким спектром **вмінь та навичок**:

- встановлювати закономірності і особливості навчально-виховного процесу в спеціальних закладах для дітей з психофізичними порушеннями, визначати мету, завдання, зміст, принципи та методи навчання, виховання та трудової підготовки;

- використовувати різні спеціальні технічні засоби, які допомагають дітям з порушеннями в їх пізнавальній діяльності та встановленні контакту з оточуючим світом;

- визначати ефективні шляхи та засоби профілактики психофізичних порушень;

- виявляти особливості та шляхи покращення життя та діяльності дітей з психофізичними порушеннями в соціальному оточенні (сім'ї, трудових та навчальних колективах).

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни, становить 108 год., із них: 14 год. – лекцій, 14 год. – практичних занять, 4 год. – індивідуальна робота, 36 год. – самостійна робота, 4 год. – модульний контроль. 36 год. – семестровий контроль. 3 семестр закінчується складанням іспиту.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	галузі знань 0301 Соціально-політичні науки	Нормативна	
	напрямок підготовки 6.010103 «Практична психологія»		
Змістових модулів – 2		Рік підготовки	
Індивідуальне науково-дослідне завдання – 1		2-й	2-й
Загальна кількість годин – 108		Семестр	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 2,2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Лекції	
		14 год.	10 год.
		Практичні	
		14 год.	2 год.
		Самостійна робота	
		36 год.	66 год.
		Індивідуальні завдання	
		4 год.	-
		Семестровий контроль	
		36 год.	36 год.
Вид контролю			
іспит	іспит		

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин							
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Практичних	Семінарських	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Підсумковий контроль
Змістовий модуль I.									
Вступ. Предмет і завдання дефектології. Діти з порушеннями аналізаторів, мовлення та опорно-рухового апарату									
1.	Вступ. Предмет і завдання дефектології. Поняття «норма» і «відхилення» в розвитку дитини	9	4	2	2			5	
2.	Етіологія порушень психофізичного розвитку	8	5	2	2		1	3	
3.	Діти з порушеннями зору та слуху	9	4	2	2			5	
4.	Діти з порушеннями мовлення та опорно-рухового апарату	10	5	2	2		1	5	
Разом за модуль		38	16	8	8	0	2	18	2
Змістовий модуль II.									
Діти з порушеннями інтелектуального, психологічного та нервового розвитку. Діти з аутизмом та складними порушеннями.									
5.	Діти з затримкою психічного розвитку. Реактивний стан і конфліктні переживання у дітей. Діти з психопатичними формами поведінки	9	4	2	2			5	
6.	Діти із розумовою відсталістю. Діти із захворюваннями нервової системи	11	5	2	2		1	6	
7.	Діти з аутизмом та складними порушеннями. Система освітніх послуг для дітей з порушеннями психофізичного розвитку	13	5	2	2		1	7	
Разом за модуль		33	14	6	6	0	2	18	2
Семестровий контроль		36						36	
Разом		108	30	14	14	0	4	72	4

III. ПРОГРАМА

ВСТУП. ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ ДЕФЕКТОЛОГІЇ. ДІТИ З ПОРУШЕННЯМИ АНАЛІЗАТОРІВ, МОВЛЕННЯ ТА ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

Лекція 1. Вступ. Предмет і завдання дефектології. Поняття «норма» і «відхилення» в розвитку дитини (2 год.)

Дефектологія – наука про закономірності і особливості розвитку, виховання та навчання дітей з психофізичними порушеннями. Об'єкт, предмет і суб'єкт дефектології як науки. Провідні завдання дефектології. Зв'язок дефектології з науками медичного, біологічного, психологічного та педагогічного спрямування. Поняття «норма» і «відхилення» в розвитку дитини.

Практичне заняття № 1. Дефектологія як наука, її науково-теоретичні основи (2 год.)

Основні поняття теми: дефектологія, дефект, етіологія, симптом, синдром, особа з психофізичними порушеннями, порушення, відхилення.

Рекомендована література: 2, 3, 6, 7, 9, 24, 26, 28

Лекція 2. Етіологія порушень психофізичного розвитку (2 год.)

Умови народження здорової дитини. Репродуктивне здоров'я батьків. Внутрішньоутробний розвиток. Основні групи етіології порушень. Вроджені і набуті порушення психофізичного розвитку.

Практичне заняття № 2. Етіологія, форми і види порушень психофізичного розвитку. (2 год.)

Основні поняття теми: критичні періоди, репродуктивне здоров'я, умови народження, етіологія, вроджені порушення, набуті порушення, структура порушеного розвитку, первинний дефект, вторинний дефект.

Рекомендована література: 2, 3, 6, 7, 9, 24, 26, 28

Лекція 3. Діти з порушеннями зору та слуху (2 год.)

Загальна характеристика та значення слухового аналізатору. Діти з порушеннями слуху: глухі діти, слабочуючі, діти які втратили слух на пізніх етапах розвитку. Етіологія порушень слуху: фактори, що викликають зміни в структурі слухового аналізатора; фактори ендогенного та екзогенного впливу на органу слуху плоду; фактори, які негативно впливають на слуховий аналізатор дитини від моменту її народження тощо. Загальна характеристика та значення зорового аналізатору. Діти з порушеннями зору: сліпі, слабозорі. Етіологія порушень зору: вроджені, набуті, прогресуючі та стаціонарні. Класифікація за часом виникнення порушення зору.

Практичне заняття № 3. Характеристика дітей з порушеннями зору та слуху. (2 год.)

Основні поняття теми: слуховий аналізатор, порушення слуху, глухі, слабочуючі, пізноглухі, зоровий аналізатор, порушення зору, сліпі, слабозорі, сліпонароджені, осліплі, набуті порушення, вроджені вади, прогресуючі та стаціонарні порушення.

Рекомендована література: 2, 3, 6, 7, 9, 12, 14, 16, 17, 24, 26, 28

Лекція 4. Діти з порушеннями мовлення та опорно-рухового апарату (2 год.)

Поняття про мову, мовлення та мовленнєву діяльність (загальна характеристика та їх знання). Клініко-педагогічна та психолого-педагогічна класифікації мовленнєвих порушень: їх особливості та специфіка класифікування порушень. Етіологія мовленнєвих порушень: біологічні і соціально-психологічні, органічні і функціональні, центральні і периферичні. Основні групи мовленнєвих порушень: порушення усного мовлення (дислалія, ринолалія, дизартрія, дисфонія, афонія, браділалія, тахілалія, заїкання, алалія, афазія, загальне недорозвинення мовлення, фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення); порушення писемного мовлення (дисграфія, аграфія, дислексія, алексія, дизорфографія). Механізми та симптоматика основних мовленнєвих порушень.

Види патології опорно-рухового апарату: захворювання нервової системи (дитячий церебральний параліч); вроджені патології опорно-рухового апарату: вроджений вивих бедра, кривошия, клишоногість та інші деформації стопи, аномалії розвитку хребта, недорозвинення і дефекти кінцівок, аномалії розвитку пальці кисті, артрогрипоз тощо; набуті захворювання та ушкодження опорно-рухового апарату: травматичні ушкодження спинного мозку, головного мозку, кінцівок; поліартрит, захворювання скелету; системні захворювання скелету. Загальна

характеристика дитячого церебрального паралічу (ДЦП). Етіологія, симптоматика, основні форми ДЦП.

Практичне заняття № 4. Характеристика дітей з порушеннями мовлення та опорно-рухового апарату. (2 год.)

Основні поняття теми: мова, мовлення, мовленнєва діяльність, порушення мовлення, етіологія, механізми, симптоматика, порушення усного мовлення, порушення писемного мовлення, дислалія, ринолалія, дизартрія, дисфонія, афонія, браділалія, тахілалія, заїкання, алалія, афазія, загальне недорозвинення мовлення, фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення, дисграфія, аграфія, дислексія, алексія, дизорфографія, опорно-руховий апарат, дитячий церебральний параліч, спастична диплегія, подвійна геміплегія, геміпаретична форма, гіперкінетична, атонічно-астатична форма.

Рекомендована література: 2, 3, 6, 7, 9, 21, 23, 24, 25, 26, 28

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ДІТИ З ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ, ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО, ПСИХОЛОГІЧНОГО ТА НЕРВОВОГО РОЗВИТКУ.

Лекція 5. Діти з затримкою психічного розвитку. Реактивний стан і конфліктні переживання у дітей. Діти з психопатичними формами поведінки (2 год.)

Загальна характеристика затримки психічного розвитку. Етіологія та провідна симптоматика порушення. Основні типи затримки психічного розвитку: психічний та психофізичний інфантилізм; астеничні та цереброастеничні стани. Форми затримки психічного розвитку дітей: конституційно зумовлена форма затримки психофізичного розвитку; соматичнозумовлена затримка психічного розвитку; психогеннозумовлена затримка психічного розвитку; церебрально-органічна форма затримки психічного розвитку. Реактивний стан і конфліктні переживання у дітей. Причини та прояви даних відхилень. Діти з психопатичними формами поведінки. Фактори, які викликають психопатії.

Практичне заняття № 5. Характеристика дітей із затримкою психічного розвитку, реактивними станами, конфліктними переживаннями, психопатичними формами поведінки. (2 год.)

Основні поняття теми: затримка психічного розвитку, психічний та психофізичний інфантилізм, астеничні та цереброастеничні стани, конституційно зумовлена форма затримки психофізичного розвитку; соматичнозумовлена затримка психічного розвитку; психогенно зумовлена затримка психічного розвитку; церебрально-органічна форма затримки психічного розвитку, психічний, психофізичний інфантилізм, астеничний стан, церебральна астенія, соматогенна астенія, невротичні реакції, психопатія: органічна, конституційна, шизоїдна; істеричні психопати, егоцентризм.

Рекомендована література: 2, 3, 6, 7, 9, 18, 20, 24, 26, 28

Лекція 6. Діти із розумовою відсталістю. Діти із захворюваннями нервової системи. (2 год.)

Основні форми розумової відсталості: олігофренія та деменція. Загальна характеристика олігофренії та деменції (причини, симптоматика та основні види). Діти із захворюваннями нервової системи. Етіологія захворювання: менінгіт-запалення мозкових оболонок мозку; енцефаліт – запалення головного мозку; лейкоенцефаліти – ураження білої речовини головного мозку; арахноїдити – запалення павутинної оболонки головного та спинного мозку, поліомієліт – гостре інфекційне захворювання головного мозку; ревматизм – інфекційно-алергічне захворювання.

Практичне заняття № 6. Характеристика дітей з розумовою відсталістю та захворювання нервової системи. (2 год.)

Основні поняття теми: розумова відсталість, олігофренія, деменція, форми олігофренії (ідіотія, імбецильність, дебільність, легка, помірна, тяжка, глибока), ревматизм, поліомієліт, нейроінфекції, тропізм, енцефаліт, мікроенцефаліти, менінгіт, лейкоенцефаліти, епілепсія.

Рекомендована література: 2, 3, 6, 7, 9, 11, 19, 24, 26, 28

Лекція 7. Діти з аутизмом та складними порушеннями. Система освітніх послуг для дітей з порушеннями психофізичного розвитку (2 год.)

Поняття про аутизм. Етіологія, класифікація та симптоматика аутизму. Клініко-психолого-педагогічна характеристика дітей з аутизмом.

Поняття про складні порушення. Основні групи складних порушень : сліпоглухонімі; розумово відсталі глухі або туговухі; глухі слабозорі; розумово відсталі слабозорі або сліпі. Етіологія сліпоглухонімоти. Набута та вроджена сліпо глухонімота. Етіологія складних дефектів типу поєднаними сенсорного і інтелектуального дефекту, тощо.

Система спеціальних дошкільних закладів, загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей з порушеннями психофізичного розвитку в Україні: для дітей з інтелектуальними недоліками (із затримкою психічного розвитку; розумово відсталих; глибоко розумово відсталих); для дітей з порушеннями слуху (туговухих; глухих); для дітей з порушеннями зору (сліпих; слабозорих); для дітей з тяжкими порушеннями мовлення; для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.

Структура спеціальної освіти осіб з порушеннями психофізичного розвитку включає: дошкільне виховання; загальну середню освіту; професійну освіту; позашкільне та післяшкільне навчання і виховання; вищу освіту; підвищення кваліфікації, перепідготовку кадрів; самоосвіту, тощо.

Практичне заняття № 7. Характеристика дітей з аутизмом та складними порушеннями. (2 год.)

Основні поняття теми: аутизм, ранній дитячий аутизм, сліпоглухонімота, сліпоглухота, складні порушення, навчання, виховання, освітні заклади, типи освітніх закладів.

Рекомендована література: 2, 3, 6, 7, 9, 11, 19, 24, 26, 28

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Основи дефектології»

Разом: 108 год., із них: 14 год. – лекцій, 14 год. – практичних занять, 4 год. – індивідуальна робота, 36 год. – самостійна робота, 4 год. – модульний контроль. 36 год. – семестровий контроль. 3 семестр закінчується складанням іспиту.

Модулі	Змістовий модуль I.				Змістовий модуль II.		
Назва модуля	Вступ. Предмет і завдання дефектології. Діти з порушеннями аналізаторів, мовлення та опорно-рухового апарату				Діти з порушеннями інтелектуального, психологічного та нервового розвитку. Діти з аутизмом та складними порушеннями		
Лекції	1	2	3	4	5	6	7
Теми лекцій	Вступ. Предмет і завдання дефектології. Поняття «норма» і «відхилення» в розвитку дитини (1)	Етіологія порушень психофізичного розвитку (1)	Діти з порушеннями зору та слуху (1)	Діти з порушеннями мовлення та опорно-рухового апарату (1)	Діти з затримкою психічного розвитку. Реактивний стан і конфліктні переживання у дітей. Діти з психопатичними формами поведінки (1)	Діти із розумовою відсталістю. Діти із захворюваннями нервової системи (1)	Діти з аутизмом та складними порушеннями. Система освітніх послуг для дітей з порушеннями психофізичного розвитку (1)
Теми практичних занять	Дефектологія як наука, її науково-теоретичні основи	Етіологія, форми і види порушень психофізичного розвитку	Характеристика дітей з порушеннями зору та слуху	Характеристика дітей з порушеннями мовлення та опорно-рухового апарату	Характеристика дітей із затримкою психічного розвитку, реактивними станами, конфліктними переживаннями, психопатичними формами поведінки.	Характеристика дітей з розумовою відсталістю та захворювання нервової системи.	Характеристика дітей з аутизмом та складними порушеннями.
	4+20				3+15		
Тестування	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів
Самост. робота	Табл. 6.1 (5 балів)	Табл. 6.1 (5 балів)	Табл. 6.1 (5 балів)	Табл. 6.1 (5 балів)	Табл. 6.1 (5 балів)	Табл. 6.1 (5 балів)	Табл. 6.1 (5 балів)
ІНДЗ	<i>30 балів (здається наприкінці курсу)</i>						
Мод. контр.	Модульна контрольна робота (25 балів)				Модульна контрольна робота (25 балів)		
Підсумк. контр.	Іспит (40 балів)						

V. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. ВСТУП. ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ ДЕФЕКТОЛОГІЇ. ДІТИ З ПОРУШЕННЯМИ АНАЛІЗАТОРІВ, МОВЛЕННЯ ТА ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

Тема. Вступ. Предмет і завдання дефектології. Поняття «норма» і «відхилення» в розвитку дитини (2 год.)

Практичне заняття № 1. Дефектологія як наука, її науково-теоретичні основи (2 год.)

План:

I. Теоретична частина:

1. Дайте визначення дефектології. Розкрийте предмет, об'єкт і значення дефектології.
2. Охарактеризуйте провідні завдання дефектології?
3. З якими науками пов'язана дефектологія? Розкрийте їх зв'язок.
4. Розкрийте зміст поняття етіологія.
5. Охарактеризуйте основну етіологію аномального розвитку особистості.
6. Розкрийте зміст поняття аномалія та аномальна дитина.
7. Які види аномалій існують. Їх коротка характеристика.
8. Розкрийте зміст понять реабілітація, соціалізація, компенсація та корекція.
9. Суть процесу корекційного впливу.
10. Суть процесу навчання та виховання дітей з психофізичними порушеннями.

II. Перевірка виконання самостійної роботи.

III. Тестовий контроль знань.

Рекомендована література: 2, 3, 6, 7, 9, 24, 26, 28

Тема. Етіологія порушень психофізичного розвитку (2 год.)

Практичне заняття № 2. Етіологія, форми і види порушень психофізичного розвитку. (2 год.)

План:

I. Теоретична частина:

1. Розкрийте зміст поняття етіологія.
2. Охарактеризуйте основну етіологію аномального розвитку особистості.
3. Які ви знаєте чинники виникнення аномалій розвитку організму?
4. Назвіть тератогени та обґрунтуйте їх дію на організм людини.
5. Охарактеризуйте фактори ризику, що ускладнюють перебіг вагітності та народження здорової дитини.
6. Назвіть критичні періоди внутрішньоутробного розвитку дитини.
7. У чому полягає роль спадковості та навколишнього середовища у генезі хвороб?
8. Охарактеризуйте спадкові хвороби людини.
9. Назвіть види генних мутацій, які призводять до спадкових захворювань.

II. Перевірка виконання самостійної роботи.

III. Тестовий контроль знань.

Рекомендована література: 2, 3, 6, 7, 9, 24, 26, 28

Тема: Діти з порушеннями зору та слуху (2 год.)

Практичне заняття № 3. Характеристика дітей з порушеннями зору та слуху. (2 год.)

План:

I. Теоретична частина:

1. Характеристика і значення слухового аналізатору.
2. Загальна характеристика дітей з порушеннями слуху. Основна класифікація порушень слуху.
3. Етіологія порушень слуху.
4. Характеристика глухих дітей.

5. Характеристика пізнооглухлих дітей.
  6. Характеристика слабочуючих дітей.
  7. Особливості обстеження дітей з порушеннями слуху.
  8. Напрямки корекційного впливу на дітей з порушеннями слуху.
  9. Особливості навчання та виховання дітей з порушеннями слуху.
  10. Характеристика і значення зорового аналізатору.
  11. Загальна характеристика дітей з порушеннями зору. Основна класифікація порушень зору.
  12. Етіологія порушень зору.
  13. Характеристика сліпих дітей.
  14. Характеристика сабозорих дітей.
  15. Характеристика сліпонароджених дітей.
  16. Характеристика осліплених дітей.
  17. Особливості обстеження дітей з порушеннями зору.
  18. Напрямки корекційного впливу на дітей з порушеннями зору.
  19. Особливості навчання та виховання дітей з порушеннями зору.
- II. Перевірка виконання самостійної роботи.
- III. Тестовий контроль знань.
- Рекомендована література: 2, 3, 6, 7, 9, 12, 14, 16, 17, 24, 26, 28

Тема. Діти з порушеннями мовлення та опорно-рухового апарату (2 год.)

Практичне заняття №4. Характеристика дітей з порушеннями мовлення та опорно-рухового апарату. (2 год.)

План:

I. Теоретична частина:

1. Загальна характеристика порушень мовлення.
2. Назвіть основні причини мовленнєвих порушень?
3. Охарактеризуйте основні періоди нормального мовленнєвого розвитку дитини.
4. Назвіть критичні періоди в розвитку мовленнєвої функції дитини.
5. Назвіть основні класифікації мовленнєвих порушень.
6. Характеристика порушень усного мовлення. Основні види порушень, їх симптоматика та особливості.
7. Характеристика порушень писемного мовлення. Основні види порушень, їх симптоматика та особливості.
8. Особливості обстеження дітей з порушеннями мовлення.
9. Напрямки корекційного впливу на дітей з порушеннями мовлення.
10. Особливості навчання та виховання дітей з порушеннями мовлення.
11. Види патологій опорно-рухового аналізатору.
12. Загальна характеристика дитячого церебрального паралічу.
13. Етіологія ДЦП.
14. Провідна симптоматика ДЦП.
15. Основні форми ДЦП.
16. Особливості обстеження дітей із ДЦП.
17. Напрямки корекційного впливу на дітей із ДЦП.
18. Особливості навчання та виховання дітей із ДЦП.

II. Перевірка виконання самостійної роботи.

III. Тестовий контроль знань.

Рекомендована література: 2, 3, 6, 7, 9, 21, 23, 24, 25, 26, 28

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ДІТИ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО, ПСИХОЛОГІЧНОГО ТА НЕРВОВОГО РОЗВИТКУ. ДІТИ З АУТИЗМОМ ТА СКЛАДНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Тема. Діти з затримкою психічного розвитку. Реактивний стан і конфліктні переживання у дітей. Діти з психопатичними формами поведінки (2 год.)

Практичне заняття № 5. Характеристика дітей із затримкою психічного розвитку, реактивними станами, конфліктними переживаннями, психопатичними формами поведінки. (2 год.)

План:

I. Теоретична частина:

1. Сутність поняття затримка психічного розвитку.
2. Етіологія затримки психічного розвитку дитини.
3. Характеристика основних типів затримки психічного розвитку.
4. Основні форми затримки психічного розвитку.
5. Особливості обстеження дітей із ЗПР.
6. Напрямки корекційного впливу на дітей із ЗПР.
7. Особливості навчання та виховання дітей із ЗПР.
8. Поняття реактивні стани. Етіологія та прояви.
9. Характеристика дітей з реактивними станами.
10. Характеристика дітей з психопатичними формами поведінки.

II. Перевірка виконання самостійної роботи.

III. Тестовий контроль знань.

Рекомендована література: 2, 3, 6, 7, 9, 13, 15, 22, 24, 26

Тема. Діти із розумовою відсталістю. Діти із захворюваннями нервової системи. (2 год.)

Практичне заняття № 6. Характеристика дітей з розумовою відсталістю та захворювання нервової системи. (2 год.)

План:

I. Теоретична частина:

1. Дайте визначення розумової відсталості.
2. Етіологія розумової відсталості.
3. Провідна симптоматика розумової відсталості.
4. Основні форми розумової відсталості.
5. Етіологія олігофренії.
6. Охарактеризуйте симптоматику олігофренії.
7. Форми олігофренії за глибиною дефекту. Їх характеристика.
8. Поняття деменція. Загальна характеристика, етіологія, симптоматика.
9. Чим відрізняється олігофренія та деменція. Обґрунтуйте свій варіант відповіді.
10. Особливості обстеження дітей із розумовою відсталістю.
11. Напрямки корекційної роботи з дітьми із розумовою відсталістю.
12. Особливості навчання та виховання дітей із розумовою відсталістю.
13. Характеристика дітей із захворюваннями нервової системи.

II. Перевірка виконання самостійної роботи.

III. Тестовий контроль знань.

Рекомендована література: 2, 3, 6, 7, 9, 18, 20, 24, 26, 28

Тема. Діти з аутизмом та складними порушеннями. Система освітніх послуг для дітей з порушеннями психофізичного розвитку (2 год.)

Практичне заняття № 7. Характеристика дітей з аутизмом та складними порушеннями. (2 год.)

План:

I. Теоретична частина:

1. Дайте визначення аутизму та раннього дитячого аутизму.
2. Етіологія аутизму.

3. Охарактеризуйте симптоматику аутизму.
4. Назвіть основні клініко-психолого-педагогічні прояви аутизму.
5. Напрямки корекційної роботи з дітьми з аутизмом.
6. Дайте визначення поняття складні порушення.
7. Причини, що призводять до складних порушень.
8. Охарактеризуйте дітей зі сліпоглухонімотою.
9. Охарактеризуйте дітей із поєднанням сенсорного та інтелектуального порушення.
10. Напрямки корекційної роботи з дітьми із складними порушеннями.

II. Перевірка виконання самостійної роботи.

III. Тестовий контроль знань.

Рекомендована література: 2, 3, 6, 7, 9, 11, 19, 24, 26, 28

VI. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. ВСТУП. ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ ДЕФЕКТОЛОГІЇ. ДІТИ З ПОРУШЕННЯМИ АНАЛІЗАТОРІВ, МОВЛЕННЯ ТА ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

Тема. Вступ. Предмет і завдання дефектології. Поняття «норма» і «відхилення» в розвитку дитини. – 5 год.

1. Скласти дефектологічний словник (протягом всього терміну вивчення дисципліни вести словник, записуючи основні терміни понятійно-категоріального апарату дефектології із понятійно-термінологічних словників та текстів лекцій).

Рекомендована література: 2, 3, 6, 7, 9, 24, 26, 28

Тема. Етіологія порушень психофізичного розвитку. – 3 год.

1. Підготувати доповідь на тему: «Причини виникнення порушень психофізичного розвитку» (нозологія за вибором студента).

Рекомендована література: 2, 3, 6, 7, 9, 24, 26, 28

Тема: Діти з порушеннями зору та слуху. – 5 год.

1. Підготувати реферат на тему: «Компенсаторні можливості дітей з сенсорними порушеннями».

Рекомендована література: 2, 3, 6, 7, 9, 12, 14, 16, 17, 24, 26, 28

Тема. Діти з порушеннями мовлення та опорно-рухового апарату. – 5 год.

1. Заповнити таблицю (два мовленнєвих порушення на вибір студента):

Порівняльна характеристика симптоматики мовленнєвих порушень

Мовленнєве порушення	Мовленнєва симптоматика	Немовленнєва симптоматика

2. Заповнити таблицю:

Основні форми ДЦП

	локалізація	прояви рухових порушень
Спастична диплегія		
Подвійна геміплегія		
Геміпаретична форма		
Гіперкінетична форма		
Атонічно-астатична		

форма		
-------	--	--

Рекомендована література: 2, 3, 6, 7, 9, 21, 23, 24, 25, 26, 28

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ДІТИ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО, ПСИХОЛОГІЧНОГО ТА НЕРВОВОГО РОЗВИТКУ. ДІТИ З АУТИЗМОМ ТА СКЛАДНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.

Тема. Діти з затримкою психічного розвитку. Реактивний стан і конфліктні переживання у дітей. Діти з психопатичними формами поведінки. – 6 год.

1. Заповнити таблицю:

Порівняльна характеристика основних порушень в розвитку

	Психічний розвиток	Мовленнєвий розвиток	Сенсорний розвиток	Сенсо-моторний розвиток	Емоційно-вольова сфера
затримка психічного розвитку					
реактивні стани					
конфліктні переживання					
психопатичні форми поведінки					

Рекомендована література: 2, 3, 6, 7, 9, 13, 15, 22, 24, 26

Тема. Діти із розумовою відсталістю. Діти із захворюваннями нервової системи. – 4 год.

1. Заповнити таблицю:

Напрямки корекційної роботи при розумовій відсталості та захворюваннях нервової системи:

	Напрямки корекційної роботи
розумова відсталість	
захворювання нервової системи	

Рекомендована література: 2, 3, 6, 7, 9, 18, 20, 24, 26, 28

Тема. Діти з аутизмом та складними порушеннями. Система освітніх послуг для дітей з порушеннями психофізичного розвитку. – 7 год.

1. Підготувати міні-дослідження у вигляді презентації PowerPoint на одну із запропонованих тем (тема роботи на вибір студента):

- Клінічні прояви аутизму
- Клінічні прояви раннього дитячого аутизму
- Клінічні прояви складних порушень
- Клінічні прояви сліпоглухонімоти
- Клінічні прояви розумової відсталості у поєднанні із сенсорними порушеннями

Рекомендована література: 2, 3, 6, 7, 9, 11, 19, 24, 26, 28

Карту самостійної роботи, де визначено форми академічного контролю, успішність (бали) і термін виконання самостійної роботи студентами, подано у вигляді табл. 6.1.

Таблиця 6.1

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. ВСТУП. ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ ДЕФЕКТОЛОГІЇ. ДІТИ З ПОРУШЕННЯМИ АНАЛІЗАТОРІВ, МОВЛЕННЯ ТА ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ		
Тема. Вступ. Предмет і завдання дефектології. Поняття «норма» і «відхилення» в розвитку дитини. – 5 год.	Практичне, модульний контроль, індивідуальне заняття, тестування	5
Тема. Етіологія порушень психофізичного розвитку. – 3 год.		5
Тема: Діти з порушеннями зору та слуху. – 5 год.		5
Тема. Діти з порушеннями мовлення та опорно-рухового апарату – 5 год.		10
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ДІТИ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО, ПСИХОЛОГІЧНОГО ТА НЕРВОВОГО РОЗВИТКУ. ДІТИ З АУТИЗМОМ ТА СКЛАДНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.		
Тема. Діти з затримкою психічного розвитку. Реактивний стан і конфліктні переживання у дітей. Діти з психопатичними формами поведінки. – 6 год.	Практичне, модульний контроль, індивідуальне заняття, тестування	5
Тема. Діти із розумовою відсталістю. Діти із захворюваннями нервової системи. – 4 год.		5
Тема. Діти з аутизмом та складними порушеннями. Система освітніх послуг для дітей з порушеннями психофізичного розвитку – 7 год.		5
		5
<i>Разом за навчальним планом: 36 год.</i>		<i>Разом: 45 балів</i>

VII. ІНДИВІДУАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА (навчальний проект)

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом позааудиторної індивідуальної діяльності студента, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу «Основи дефектології» – це вид науково-дослідної роботи студента, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських, практичних занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Орієнтовна структура ІНДЗ – науково-педагогічного дослідження у вигляді презентації PowerPoint: вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел. Критерії оцінювання та шкалу оцінювання подано відповідно у табл. 7.1 і 7.2.

Таблиця 7.1

Критерії оцінювання ІНДЗ (науково-педагогічного дослідження у вигляді презентації PowerPoint)

№ п/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1	Формулювання мети, завдань та визначення методів дослідження	5
2	Наявність плану викладення матеріалу	3
3	Виклад фактів, ідей, результатів досліджень в логічній	10

	послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання.	
4	Охайність, продуманість, логічність і послідовність побудови презентації, наявність ілюстративного матеріалу	5
5	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	4
6	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титольний слайд, план, вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел)	3
Разом		30 балів

Таблиця 7.2

**Шкала оцінювання ІНДЗ
(науково-педагогічного дослідження у вигляді презентації PowerPoint)**

Рівень виконання	Кількість балів, що відповідає рівню	Оцінка за традиційною системою
Високий	25-30	Відмінно
Достатній	18-24	Добре
Середній	11-17	Задовільно
Низький	1-10	Незадовільно

Орієнтовна тематика ІНДЗ з навчальної дисципліни «Основи дефектології»:

1. Становлення та розвиток дефектології в Україні.
2. Історія розвитку дефектології в зарубіжних країнах¹.
3. Аномалія та аномальна дитина.
4. Закономірності психічного розвитку аномальної дитини.
5. Загальна характеристика дітей з порушеннями зору.
6. Особливості навчання та виховання дітей з порушеннями зору.
7. Корекційна робота з дітьми з порушеннями зору.
8. Загальна характеристика дітей з порушеннями слуху.
9. Особливості навчання та виховання дітей з порушеннями слуху.
10. Корекційна робота з дітьми з порушеннями слуху.
11. Загальна характеристика дітей з порушеннями мовлення.
12. Особливості навчання та виховання дітей з порушеннями мовлення.
13. Корекційна робота з дітьми з порушеннями мовлення.
14. Профілактика порушень мовлення.
15. Загальна характеристика дітей з порушеннями зору.
16. Особливості навчання та виховання дітей з порушеннями зору.
17. Корекційна робота з дітьми з порушеннями зору.
18. Загальна характеристика дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.
19. Загальна характеристика дитячого церебрального паралічу.
20. Особливості навчання та виховання дітей з ДЦП.
21. Корекційна робота з дітьми з ДЦП.
22. Загальна характеристика дітей із затримкою психічного розвитку.
23. Особливості навчання та виховання дітей із затримкою психічного розвитку.
24. Особливості навчання та виховання дітей із реактивними станами.
25. Особливості навчання та виховання дітей із психопатичними формами поведінки.
26. Корекційна робота з дітьми із затримкою психічного розвитку.

¹ Зарубіжна країна в тематиці ІНДЗ з дисципліни «Основи дефектології» на вибір студента.

27. Загальна характеристика дітей із розумовою відсталістю.
28. Особливості навчання та виховання дітей із розумовою відсталістю.
29. Корекційна робота з дітьми із розумовою відсталістю.
30. Особливості навчання та виховання дітей із захворюваннями нервової системи.
31. Загальна характеристика дітей із комбінованими порушеннями.
32. Особливості навчання та виховання дітей із комбінованими порушеннями.
33. Корекційна робота з дітьми із комбінованими порушеннями.

Оцінка з ІНДЗ є **обов'язковим балом**, який враховується при підсумковому оцінюванні навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни «Основи дефектології».

Студент може набрати максимальну кількість балів за ІНДЗ – **30 балів**.

VIII. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Основи дефектології» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 8.1, табл. 8.2.

Таблиця 8.1

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

Вид діяльності	Бал	∑ балів
1. Відвідування лекцій	1	7 x 1 = 7
2. Відвідування практичних занять	1	7x 1 = 7
3. Виконання практичних занять	5	7x 5= 35
4. Самостійна робота	5	7x 5 = 35
5. Виконання мод. контр. роботи	25	2x 25 = 50
6. Тестування	10	7 x 10 = 70
7. ІНДЗ	30	30
РАЗОМ БАЛІВ		234
РОЗРАХУНОК КОЕФІЦІЕНТУ		234:60 = 3,9
ІСПИТ		40

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, іспит.
- **Методи письмового контролю:** модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, реферат.
- **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Таблиця 8.2

Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS

Підсумкова кількість балів (max – 100)	Оцінка за 4-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
1 – 34	«незадовільно» (з обов'язковим повторним	F

35 – 59	курсом) «незадовільно» (з можливістю повторного складання)	FX
60 – 74	«задовільно»	ED
75 – 89	«добре»	CB
90 – 100	«відмінно»	A

Загальні критерії оцінювання успішності студентів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», подано у табл. 8.3.

Таблиця 8.3

Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Оцінка	Критерії оцінювання
«відмінно»	ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
«добре»	ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента наявні незначні помилки.
«задовільно»	ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача.
«незадовільно»	виставляється студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ВНЗ без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних заняттях, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється з використанням роздрукованих завдань.

IX. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- *Словесні*: лекція (традиційна, проблемна) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.
- *Наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація.
- *Практичні*: виконання практичних робіт.

2) **За логікою передачі і сприймання навчальної інформації**: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) **За ступенем самостійності мислення**: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) **За ступенем керування навчальною діяльністю:** під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) **Методи стимулювання інтересу до навчання:** навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

X. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- ✓ робоча навчальна програма;
- ✓ навчальні посібники;
- ✓ опорні конспекти лекцій;
- ✓ схематична наочність;
- ✓ засоби підсумкового контролю (комплект друкованих завдань для підсумкового контролю).

XI. ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

Теоретичний блок:

1. Предмет і завдання дефектології.
2. Завдання дефектології.
3. Зв'язок дефектології з іншими науками.
4. Розкрийте зміст понять: реабілітація, компенсація, корекція.
5. Закономірності психічного розвитку дитини.
6. Сутність понять порушення, порушений розвиток, дитина з порушеннями психофізичного розвитку.
7. Види дитячих порушень психофізичного розвитку.
8. Природжені порушення психофізичного розвитку.
9. Набуті порушення психофізичного розвитку.
10. Поняття про синдром і симптом.
11. Поняття про тератогени та їх дію.
12. Чинники виникнення порушень розвитку організму.
13. Фактори ризику, що ускладнюють перебіг вагітності і народження здорової дитини.
14. Роль спадковості та навколишнього середовища у генезі хвороб.
15. Спадкові захворювання.
16. Сімейні хвороби.
17. Хромосомні, моногенні, полігенні хвороби.
18. Складність структури і особливості процесу порушеного розвитку.
19. Компенсація і корекція порушеного розвитку.
20. Діти з порушенням слуху.
21. Причини природжених і набутих порушень слуху.
22. Діти з порушенням зору.
23. Діти з природженими і набутими вадами зору.
24. Прогресуючі й стаціонарні порушення зору.
25. Діти з порушеннями мовлення.
26. Характер порушень мовлення.
27. Основні види порушень мовлення у дітей.
28. Загальні системні порушення мовлення.
29. Сліпоглухі діти.
30. Діти з поєднанням сенсорного і інтелектуального дефекту.
31. Діти з порушенням опорно-рухового розвитку.
32. Ознаки ДЦП.
33. Причини розвитку ДЦП.
34. Форми ДЦП.

35. Атрофія і її наслідки.
36. Корекційна робота дітей із ДЦП.
37. Діти з затримкою психічного розвитку.
38. Психічний і психофізіологічний інфантилізм.
39. Церебральна і соматогенна астенія.
40. Корекційна робота із дітьми з психічним і психофізичним інфантилізмом.
41. Форми затримки психічного розвитку.
42. Основні прояви затримки психічного розвитку дітей.
43. Реактивні стани і конфліктні переживання у дітей.
44. Діти з психопатичними формами поведінки.
45. Загальна характеристика розумово відсталих дітей.
46. Загальна характеристика олігофренії.
47. Загальна характеристика деменції.
48. Охарактеризуйте чотири форми олігофренії для здійснення диференційованого та індивідуального корекційного підходу.
49. Охарактеризуйте форми олігофренії за глибиною дефекту.
50. Охарактеризуйте прояви розумової відсталості яка виникає внаслідок енцефаліту.
51. Охарактеризуйте прояви розумової відсталості яка виникає внаслідок епілепсії.
52. Охарактеризуйте прояви розумової відсталості яка виникає внаслідок шизофренії.
53. Охарактеризуйте прояви розумової відсталості яка виникає внаслідок сифілісу головного мозку.
54. Корекційно-виховна робота з розумово відсталими дітьми.
55. Охарактеризуйте дітей із захворюваннями нервової системи.
56. Енцефаліт, його форми і наслідки.
57. Лейкоенцефаліти у дітей і їх наслідки.
58. Поліенцефаліт, його форми і наслідки.
59. Епілепсія та її наслідки.
60. Діти із аутизмом.
61. Етіологія аутизму.
62. Клінічні прояви аутизму.
63. Охарактеризуйте напрямки корекційної роботи з дітьми із аутизмом.
64. Мережа освітніх закладів для дітей з психофізичними порушеннями.

Практичний блок:

Визначити тип порушення в розвитку дитини за описом. Обґрунтувати свою відповідь.

1. Відхилення, які супроводжуються відповідними хворобливими станами, підвищеною стомлюваністю, нездатністю до тривалого розумового чи фізичного напруження та призводять до порушення пізнавальної діяльності; надмірна втомлюваність нервової системи; зниження продуктивності діяльності; надмірна збудливість, роздратованість, імпульсивність, метушливість; загальмованість та уповільнений темп діяльності (астенічні стани)

2. Форма ДЦП, яка характеризується ураженням мозочка. При цій формі церебрального паралічу на 2-3 році життя виявляються симптоми даних уражень: тремор; мимовільні ритмічні коливання кінцівок, голови, пальців рук; розлади координації рухів. У руховій сфері спостерігаються: зниження м'язевого тону, порушення рівноваги тіла в стані спокою та ході, порушення відчуття рівноваги та координації рухів, тремор, гіперметрія (надмірність рухів); затримка темпів психомоторного розвитку. Хода дитини здійснюється широко розставленими ногами та має стійкий і невпевнений характер. Спостерігаються нездатність до утримання рівноваги тіла, порушена синхронність, точність та ритм рухових дій (атонічно-астетична форма).

3. Хворобливий стан психіки людини, що характеризується послабленням зв'язків із реальністю; виявляється в зосередженості на власних переживаннях, обмеженні спілкування з іншими людьми. Цей стан характеризується глибокою недостатністю емоційних контактів,

тривожним прагненням зберегти постійність, незмінність оточення, надзвичайною зосередженістю на окремих об'єктах, маніпулюванням ними, мутизмом (аутизм).

4. Хворобливий стан психіки людини, що характеризується послабленням зв'язків із реальністю; виявляється в зосередженості на власних переживаннях, обмеженні спілкування з іншими людьми. Основна симптоматика характеризується наявністю проблем зі спілкуванням (висловлюванням і розумінням мови); труднощами в розумінні зв'язків між людьми, речами та подіями; наявністю незвичайних ігор з іграшками та іншими об'єктами; болісним сприйняття змін у знайомому оточенні, а також у звичних послідовностях дій; повторень однакових рухів або дій (аутизм).

5. Форма ДЦП, яка характеризується ураженням верхніх та нижніх кінцівок (руки і ноги) з одного боку тіла. Рука зазвичай страждає більше, ніж нога. В тяжких ступенях порушення одностороннє обмеження спонтанних рухів помітні в перші місяці життя дитини; при легких ступенях симптоматика проявляється наприкінці першого року життя, коли дитина починає активно здійснювати маніпуляції руками. У новонародженої дитини уражена рука притиснута до тулуба, кисті руки стиснуті в кулак. Оволодіння віковими руховими навичками відбувається із запізненням на 1-2 роки (повзання, сидіння, стояння, ходіння) (геміпаретична форма).

6. Форма ДЦП, яка характеризується наявністю порушень в м'язах обличчя, шиї і нижніх кінцівок у вигляді мимовільних насильницьких рухів – гіперкінезів. Перші прояви гіперкінезів спостерігаються у віці 4-6 місяців в м'язах язика і лише в 10-18 місяців з'являються в інших частинах тіла, досягаючи піку своїх проявів у 2-3 роки. У новонароджених спостерігається зниження м'язевого тону. Гіперкінези виникають мимоволі та посилюються під час руху, хвилюванні, втомі чи цілеспрямованому виконання будь-якого рухового акту. У стані емоційного та рухового спокою мимовільні насильницькі рухи зменшуються (гіперкінетична форма).

7. Відзначається двостороннє порушення слуху вродженого або набутого характеру в ранньому дитинстві до того, як сформувалось мовлення. Дитина не здатна до сприйняття мовлення інших людей. Темп психічного розвитку погіршений та спостерігаються порушення функцій вестибулярного апарату. Порушення мовлення, а пізніше повне його зникнення негативно відбивається на зоровому сприйнятті, на розвиткові не тільки мовленнєво-логічного, але й образного мислення та інших пізнавальних процесів (глухота).

8. Менш виражений ступінь розумової відсталості, проте інтелектуальний дефект не дає змоги цим дітям навчатись у школі, тому що в них порушена пам'ять, повільність темпів сприйняття і осмислення інформації. Спостерігаються труднощі у навчанні, що зумовлені фізіологічною недорозвиненістю аналітико-синтетичної функції ЦНС, порушенням фонематичного слуху, операцій рахунку та арифметичних дій. Розлади моторики та дефекти пізнавальної діяльності перешкоджають формуванню й опануванню у даної категорії дітей трудових умінь і навичок (дебільність).

9. Порушення мовлення, що проявляється у розладах звуковимови. При цьому слух, інтелект та інервація мовленнєвого апарату є збереженими. Порушення при даному недоліку пов'язані з аномаліями будови артикуляційного апарату, особливостями мовленнєвого виховання та вікових особливостей дитини та проявляються в дефектах відтворення звуків рідної мови (заміні одних звуків іншими, спотвореній вимові, змішуванні та пропусках звуків) (дислалія).

10. Основний симптом при даному мовленнєвому порушенні це стійка нездатність оволодівати злиттям звуків у склади і автоматизованим читанням цілими словами, що часто супроводжується недостатнім розумінням прочитаного. Недолік проявляється в уповільненні процесу опанування навички читання, а також темпу та швидкості прочитування. Найтипівішими проявами є стійкі та специфічні помилки під час читання; заміни та змішування звуків під час читання; побуквенне читання; спотворення звукоскладової структури слова; порушення розуміння прочитаного, що виявляються на рівні слова, речення, тексту; аграматизми під час читання (дислексія).

11. Процес запалення головного мозку, який виникає в результаті проникнення бактерій, вірусів, найпростіших у центральну нервову систему. Основними проявами являються порушення координації, навичок самообслуговування (самостійно їсти, одягатися, ходити і сидіти). Спостерігаються парези і судоми, порушення чутливості, гіперкінези, вегетативні розлади, порушення мовлення, слуху та зору. Проявляється нестійкість настрою, неадекватність поведінки, агресії та зниження інтелекту (енцефаліти).

12. Дане порушення характеризується незрілістю емоційно-вольової сфери та недорозвиненням пізнавальної діяльності. Відзначається відставання в психічному розвитку у всіх сферах психічної діяльності до початку шкільного віку (6-7 років), що проявляється в уповільненості сприйняття та переробці сенсорної інформації, недостатньо сформованими розумовими операціями та діями, низькою пізнавальною активністю та слабкістю пізнавальних інтересів, обмеженістю, частковістю знань та уявлень про навколишній світ. Характерні недоліки моторики, труднощі в координації рухів, прояви гіперактивності (затримка психічного розвитку).

13. Найважчий ступінь розумової відсталості при якому спостерігається порушення балансу між основними нервовими процесами за типом активного переважання гальмування над збудженням. Основними проявами являються недорозвинення здатності до узагальнення та абстрагування, загальмованість, кволість, уповільненість, які виявляються у будь-якій діяльності, поведінці, моториці. Серед численних ознак особливо виділяються порушення статичних і моторних функцій: неадекватна реакція на оточуючу, пізні формування навичок стояння, ходіння, відносно пізня поява лепету і перших слів, слабкий інтерес до навколишніх об'єктів та до гри (ідіотія).

14. Помірний ступінь розумової відсталості для якого характерним є поєднання недостатності складних форм пізнавальної діяльності з грубим порушенням поведінки. Основними проявами являються нездатність до організації своєї діяльності. Діти не можуть спокійно сидіти, крутяться, схоплюються з місця. Їм властива неорганізованість та імпульсивність, яка проявляється у будь-якій діяльності. Вони швидко реагують на всі подразники. Поведінка залежить від умов, у яких вони перебувають (імбецильність).

15. Запалення мозкових оболонок головного і спинного мозку, яке виникає в результаті проникнення бактерій, вірусів, найпростіших у нервову систему. Характерним для даного стану є наявність головного болю, який може супроводжуватися раптовою блювотою. Хворому неприємні дотикові подразнення, зорові та слухові дії. Характерна поза хворого: голова закинута назад, тулуб витягнутий, живіт втягнутий, руки зігнуті, притиснуті до грудей, ноги підтягнуті до живота (менінгіт).

16. Втрата слух відбулася на пізніших стадіях розвитку, коли мовлення у дитини уже сформувалось і збереглося тією чи іншою мірою. У пізнавальній діяльності зберігається словниковий запас, що допомагає більш повноцінно усвідомлювати пізнавальну діяльність за допомогою словесно-логічного мислення. Збережені навички читання і писання (оглухлі).

17. Форма ДЦП, яка характеризується руховими порушеннями у кінцівках, проте руки страждають більше. Тонус м'язів асиметричний. Довільна моторика рук відсутня або різко обмежена. Дитина не здатна сидіти, стояти та ходити. Функції рук практично не розвиваються. Тяжке ураження рук, м'язів обличчя і м'язів верхньої частини тулуба призводить до затримки мовленнєвого та психічного розвитку. При такій формі паралічу часто спостерігається мікроцефалія з невеликими аномаліями розвитку (подвійна геміплегія)

18. Порушення, які характеризуються тим, що: а) з'явившись, самостійно не зникають; б) з часом закріплюються; не відповідають вікові того, хто говорить; в) потребують логопедичного втручання залежно від характеру враження (порушення мовлення).

19. Порушення характеризується тим, що дитина, яка перебуває на певному етапі розвитку, виявляє риси, характерні для малої дитини. Спостерігається неуспішність у навчанні та зниження здатності до навчально-виховного процесу; порушення вольових зусиль для досягнення поставленої мети; затримка розвитку пізнавальної діяльності та відставання у функціонуванні мисленнєвих процесів; відставання у зрості та вазі (психічний або

психофізичний інфантилізм)

20. Патологію психічної діяльності, що характеризується дисгармонією в емоційно-вольовій сфері та в сфері почуттів і проявляється у невірноваженості поведінки, поганій пристосованості до змін довкілля, невмінні підкорятися вимогам оточення. Основними проявами являються образливість, прихильність до якоїсь однієї людини, замкнутість, егоїстичність; слабка воля, невміння стримувати себе, імпульсивність реакцій, грубість, спалахи агресії; зниження працездатності, невміння зосередитись, тощо (психопатія).

21. Певні несприятливі ситуації, які важко переживає дитина, викликають у неї тимчасові нервово-психічні розлади, що не пов'язані з органічними або функціональними порушеннями ЦНС. У більшості випадків дані стани виникають у дітей, які перенесли захворювання, що послабили нервову систему або зі слабким типом нервової системи. Основними проявами являються наявність безпідставних страхів, тривожності, елементів примарного ставлення до дійсності, висловлювання, що не відповідають реальності та невіддатні корекції, тимчасових випадів тих або інших функцій (глухота, мутизм, заїкання) (реактивні стани).

22. Мовленнєве порушення проявляється в патологічній зміні тембру голосу та спотвореній звуковимові внаслідок порушення нормальної участі носової порожнини (носового резонатора) у голосотворенні. Одна із форм даного порушення виникає через щілину в м'якому та/або твердому піднебінні. Внаслідок цього повітряний струмінь при звукоутворенні проходить не тільки через рот, а й через носову порожнину. При цьому всі звуки мовлення стають назалізованими (носовими), мовлення малозрозумілим, монотонним. Окрім труднощів в оволодінні мовленням спостерігається порушення ковтального та жуваального процесів, мовленнєвого та фізіологічного дихання, тощо (ринолалія).

23. Порушення, що виникає в результаті патології зорового нерва в період народження внаслідок дії різних факторів як під час вагітності, так і під час пологів. Ця патологія може поєднуватися з аномаліями розвитку нервової системи та ока. При даному порушенні немає або послаблений захисний мигальний рефлекс на світло, немає фіксації зору на предметі (сліпі).

24. Категорія дітей, які народилися сліпими або втратили зір до становлення мовлення та не мають зорових уявлень. Процес формування рухів і сенсорного досвіду уповільнений, порушена орієнтація у просторі, різко звужене коло уявлень про навколишній світ. Збіднений чуттєвий досвід, труднощі у встановленні зв'язків між словом і образом предмета, труднощі у формуванні конкретного значення слів, які позначають малознайомі предмети, ознаки і дії (сліпонароджені)

25. Найпоширеніша форма ДЦП, яка характеризується руховими порушеннями верхніх і нижніх кінцівок, причому ноги страждають більше за руки. Ступінь залучення у патологічний процес рук може бути різним – від наявних парезів до легкої неспритності, яка проявляється під час розвитку у дитини моторики. Основною ознакою є підвищення м'язового тону (спастичність) в кінцівках, обмеження сили та обсягу рухів у поєднанні з тонічними рефlekсами. Тонус м'язів у ногах підвищений: дитина стоїть на напівзігнутих ногах, під час ходи спостерігається перехрещування ніг. Також спостерігається перехрещення ніг при опорі на пальці, що порушує поставу та ускладнює процеси стояння та ходи (спастична диплегія).

26. Порушення, яке виникає внаслідок перенесення гострого та хронічного отитів, патологічних змін у середньому вусі, тощо. Наявна часткова слухова недостатність призводить до зменшення обсягу сприймання мовленнєвої інформації, повного порушення мовленнєвого й загального розвитку. Мовленнєвий запас обмежений та спостерігаються типові недоліки у вимові слів (змішування дзвінких і глухих приголосних, шиплячих, свистячих, твердих і м'яких) (туговухість)

ХІІ. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Борякова Н. Ю. Педагогические системы обучения и воспитания детей с отклонениями в развитии : учеб. пособ. для студентов. – М. : АСТ, Астрель, 2008. – 222 с.
  2. Выготский Л. С. Основы дефектологии. – СПб.: Лань, 2003. - 654 с.
  3. Гонеев А. Д. Основы коррекционной педагогики: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / А. Д. Гонеев, Н. И.Лифинцева, Н.В.Ялпаева; Под ред. В.А.Сластенина. - 2-е изд., перераб. - М.: Издательский центр «Академия», 2002. - 272 с.
  4. Лапшин В. А., Пузанов Б. П. Основы дефектологии: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. — М.: Просвещение, 1991. — 143 с.
  5. Никуленко Т. Г. Коррекционная педагогика: учеб.пособие для вузов – М.: Феникс, 2006. — 382 с.
  6. Основи дефектології : навчальний посібник для студ. вищ. пед. навч. закладів / [І. М. Маруненко, В. І. Бобрицька, Є. О Неведомька, З.Ф. Сіверс]; КМПУ ім. Б. Д. Грінченка. - Вид. 2-е, стереотип.— Київ, 2006. — 144 с.
  7. Синьов В. М., Кобернік Г. М. Основи дефектології: навч. посібник. – К.: Вища шк., 1994. – 143 с.
  8. Специальная дошкольная педагогика: Учебное пособие / Е. А. Стребелева, А. Л. Венгер, Е. А. Екжанова и др.; Под ред. Е. А. Стребелевой. - М.: Издательский центр «Академия», 2002. - 312 с.
  9. Специальная педагогика: учеб.пособие для студ. высш. учеб. заведений / Л. И. Аксенова, Б. А. Архипов, Л. И. Белякова и др.; Под ред. Н. М. Назаровой. – 4-е изд., стер. – М.: Изд.центр «Академия», 2005. – 400 с.
  10. Трофимова Н. М., Дуванова С. П., Трофимова Н. Б., Пушкина Т. Ф. Основы специальной педагогики и психологии. - СПб.: Питер, 2005. - 304 с.
- Додаткова:**
11. Акимова М. К. Психологическая коррекция умственного развития школьников: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / М. К. Акимова, В. Т. Козлова. – 2-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 160 с.
  12. Андреева Л. В. Сурдопедагогика: Учебник для студ. высш. учеб. заведений / Людмила Витальевна Андреева; Под науч. ред. Н. М. Назаровой, Т. Г. Богдановой. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 576 с.
  13. Архипова Е.Ф. Коррекционная работа с детьми с церебральным параличом (доречевого периода). М., 1989
  14. Богданова Т. Г. Сурдопсихология: Учебник для студ. высш. учеб. заведений. - М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 224 с.
  15. Вознюк Л.М., Климчук Н.Б., Мерленко І.М., Петрович В.С. Дитячий церебральний параліч: поради батькам і педагогам. – Луцьк, 2002. – 74 с.
  16. Головчиц Л.А. Дошкольная сурдопедагогика: Воспитание и обучение дошкольников с нарушениями слуха: Учеб. пособие для студ. высших учеб. заведений. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 304 с.
  17. Ермаков В.П., Якунин Г.А. Основы тифлопедагогики: развитие, обучение и воспитание детей с нарушениями зрения – М., 2000. – 240 с.
  18. Заширинская О. В. Психология детей с задержкой психического развития: Учебное пособие; Хрестоматия. — Изд. 2-е, испр. и доп. — СПб.: Речь, 2007. - 168 с.
  19. Исаев Д.Н. Умственная отсталость у детей и подростков. Руководство – СПб. : Речь, 2003. – 391 с.
  20. Кот М. З. Теорія і методика виховної роботи: Навчальний посібник. - К., 2011. - 216 с.
  21. Краузе Е. Логопедия. – 3-е изд. – СПб.: КОРОНА принт, 2006. – 208 с.
  22. Левченко И.Ю., Приходько О.Г. Технологии обучения и воспитания детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата: Учеб.пособие для студ.сред.пед.учеб.заведений. – М.: Изд.центр «Академия», 2001. – 192 с.
  23. Логопедия: учебник для студ. дефектол. фак. пед. высш. учеб. заведений / Под ред. Л. С. Волковой. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: ВЛАДОС, 2007. – 703 с.

24. Мартинчук О. В. Основи корекційної педагогіки : навч.-метод. посіб. Для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта». — К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. — 288 с.
25. Мещеряков А. И. Слепोगлухонемые дети. Развитие психики в процессе формирования поведения – М. : Педагогика, 1974. – 327 с.
26. Основы обучения и воспитания детей с особенностями психофизического развития: вопросы и ответы [Текст] : учебно-методическое пособие. / авт. В. В. Хитрюк. — Барановичи : РИО БарГУ, 2011.
27. Правдина О. В. Логопедия. Учеб. пособие для студентов дефектолог. фак-тов пед. интов. изд. 2-е, доп. и перераб. М., "Просвещение", 1973. - 72 с.
28. Ранняя диагностика и коррекция. В 2 т. : практическое руководство / под ред. Удо Б.Брака ; [науч. ред. русского текста Н.М.Назарова ; пер. с нем. В.Т.Алтухова]. Т. 1. Нарушения развития. — М. : Издательский центр Академия , 2007. — 320 с.

**Робоча програма навчального курсу
"Основи дефектології"**

Основи дефектології. Програма навчальної дисципліни. – К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. – 27 с.

Укладачі:

Ірина Михайлівна Маруненко, кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри анатомії і фізіології людини Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка

Олена Валеріївна Мартинчук, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка

Тетяна Василівна Мельніченко, викладач кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка